

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 8/2010 vp**

**Valtioneuvoston selvitys lentoliikenteen turva-
tarkastuksissa käytettävistä henkilökannereis-
ta**

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 5 päivänä helmikuuta 2010 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen lentoliikenteen turvatarkastuksissa käytettävistä henkilökannereista (E 179/2009 vp) perustuslakivaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Topi Sirén, liikenne- ja viestintäministeriö
- neuvotteleva virkamies Leena Rantalankila, oikeusministeriö
- tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— professori Olli Mäenpää.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Siviili-ilmailun turvaamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa vahvistetaan yhteiset säännöt siviili-ilmailun suojelemiseksi siihen kohdistuvilta ja sen turvallisuuden vaarantavilta laittomilta teoilta. Asetuksessa määriteltyjen perusvaatimusten täydentämisestä on annettu komission asetus. Tällä hetkellä turva-asetuksen mukaisia tarkastusmenetelmiä ovat käsintarkastus tai tarkastus metallinilmaisinporteilla käsintarkastuksella täydennettyinä. Uusien tarkastusmenetelmien käyttöönottoon vaaditaan sekä neuvoston että parlamentin hyväksyntä.

Komissio ehdotti kesällä 2008 henkilökannereiden lisäämistä laitteeksi, jota voisi yhtenä

vaihtoehtona käyttää henkilöiden turvatarkastamiseen. Parlamentti kuitenkin hylkäsi päätöslauselmassaan 23 päivänä lokakuuta 2008 henkilökannereiden käyttämisen ja edellytti komission selvittävän menetelmän vaikutuksia perusoikeuksiin, tietosuojaan ja terveyteen sekä arvioivan käyttöönoton taloudellisia vaikutuksia.

Nykyisen turva-asetuksen perusteella henkilökannereita voidaan kansallisella päätöksellä käyttää lisätoimenpiteenä nykyisten tarkastusmenetelmien ohella. Skanneria voidaan myös kokeilla hakemalla siihen lupa komissiolta, jolloin sitä voidaan myös käyttää nykyisten turvatoimien sijasta, kuten Helsinki-Vantaan lentoasemalla tehtiin vuosina 2007—2008 18 kuukauden ajan.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti henkilökannereiden käyttöön lentoasemien turvatarkastuksissa. Valtioneuvosto pitää tärkeänä komission tekeillä olevaa selvitystä skannereiden

käytön vaikutuksista terveyteen, yksityisyyteen ja tietosuojaan ennen kuin päätöksiä skannereiden käyttöön otosta yleisenä turvatarkastusmenetelmänä tehdään.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Henkilöskannerien käyttö lentoliikenteen turvatarkastuksissa on merkityksellistä perustuslain 7 §:n 1 ja 3 momentissa suojatun oikeuden elämään, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Samoja oikeuksia on turvattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 3, 7 ja 8 artiklassa.

Valiokunta huomauttaa, että se ei voi tässä vaiheessa yksityiskohtaisesti arvioida henkilöskannereiden käytöstä seuraavaa puuttumista perusoikeuksiin, koska arvioon vaikuttavat muun muassa mahdollisesti käyttöön otettavien skannereiden tekniset ominaisuudet ja käyttötavat. Sen sijaan valiokunta esittää yleisiä huomioita niistä tekijöistä, joilla on merkitystä muodostettaessa Suomen kantaa asetusmuutokseen, jolla henkilöskannerit ehdotetaan lisättäväksi laitteeksi, jota voidaan käyttää lentoasemien turvatarkastuksissa.

Perustuslakivaliokunta on aiemmin arvioinut turvatarkastuksissa käytettäviä metallinpaljastimia ja henkilöntarkastuksia henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan kannalta. Valiokunta on pitänyt turvatarkastuksen metallinilmaisimen käyttöä toimenpiteen vain vähäisesti henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuvan luonteen takia perusoikeussuojan kannalta ongelmattomana järjestelynä (PeVL 16/2004 vp, s. 5/I, PeVL 2/1999 vp, s. 2). Henkilöntarkastusta on pidetty pidemmälle menevänä puuttumisena henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Sen käyttämistä on arvioitava erityisesti perusoikeusrajoitusten hyväksyttävyyksivaatimuksen ja

oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta (ks. PeVL 2/1999 vp, 2/II). Henkilöskannereiden käyttö voidaan valiokunnan mielestä luonteensa vuoksi lähtökohtaisesti rinnastaa läheisemmin henkilöntarkastukseen, mutta tässäkin arvioinnissa merkitystä on skannauksen toteuttamistavalla.

Unionin turva-asetuksen ensisijaisena tarkoituksena on turvata lentokenttien turvallisuuden korkea taso ja lentomatkestäjien henkilökohtainen turvallisuus. Tätä voidaan epäilemättä pitää erityisen painavana perusteena myös henkilöskannerien käyttöönotolle ainakin, jos skannaus on menetelmänä tehokkaampi ja luotettavampi kuin nykyisin käytössä olevat tarkastusmenetelmät.

Henkilöskannauksen oikeasuhtaisuuden arvioinnissa keskeistä on se, miten tarkoin skannerin tuottama kuva paljastaa yksityiskohtia kuvattavan vartalosta. Mitä enemmän kuva paljastaa henkilöstä, sitä syvemmälle yksityiselämän suojan ja henkilökohtaisen koskemattomuuden alueelle tarkastuksilla puututaan. Jos taas henkilöskannauksen avulla saatava kuva näyttää vain esimerkiksi vieraat esineet ilman henkilön ääri- viivojen tai terveydentilan taikka vastaavien henkilökohtaisten ominaisuuksien paljastamista, voidaan menetelmää pitää vain vähäisesti yksityiselämän suojan ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuvana. Käytettävissä olevista henkilöskannauksen tekniikoista on syytä valita sellainen, joka esimerkiksi yksityisyyttä edistävien teknologioiden käytön vuoksi paljastaa mahdollisimman vähän kuvattavasta henkilöstä. Lisäksi on varmistettava siitä, että tekniikan käyttö ei aiheuta kuvattavalle haitallisia terveysvaikutuksia.

Yksityiselämän ja henkilötietojen suojan näkökulmasta merkitystä on myös sillä, miten

skannauksella saatua tietoa käsitellään. Perusoikeuksien suojaamisen kannalta lähtökohtaisesti vähemmän ongelmallisena voidaan pitää skannauksen toteuttamistapaa, joka perustuu siihen, että kuvia ei säilytetä vaan ne tuhotaan heti tarkastuksen jälkeen. Ylipäänsä on pyrittävä siihen, että henkilötietoja ei skannauksen yhteydessä käsitellä lainkaan tai niitä käsitellään mahdollisimman vähän. Henkilöskannerin käyttöönoton ongelmallisuutta vähentää myös skannauskuvan katsojan sijoittaminen erilleen skannerista siten, että tämä ei voi yhdistää näkemäänsä kuvaa ja henkilöä toisiinsa.

Valtioneuvoston selvityksen mukaan komissio on parhaillaan määrittelemässä henkilöskannerien käytön vaikutuksia terveyteen, yksityisyyteen ja tietosuojaan. Selvityksessä olisi perustuslakivaliokunnan mielestä syytä ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon myös skannauksen toteuttamiseen liittyvät oikeusturva-

vastuu- ja valvontakysymykset. Näitä — samoin kuin perustuslain 124 §:n soveltamiseen liittyviä kysymyksiä — on syytä tarkastella viimeistään siinä vaiheessa, kun uudestaan harkitaan henkilöskannereiden käyttöönottoa lentoliikenteen turvatarkastuksissa Suomessa.

Henkilöskannerit on valiokunnan mielestä syytä sisällyttää EU:n lentoasemilla matkustajien turvatarkastuksissa käytettäviin sallittuihin laitteisiin vain siinä tapauksessa, että käytettävien menetelmien voidaan katsoa olevan mahdollisimman vähän perusoikeuksien suojaan puuttuvia ja oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyn huomautuksen valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 10 päivänä maaliskuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kimmo Sasi /kok
vpj. Jacob Söderman /sd
jäs. Tuomo Hänninen /kesk
Ulla Karvo /kok
Elsi Katainen /kesk
Esko Kiviranta /kesk
Veijo Puhjo /vas

Tapani Tölli /kesk
Tuulikki Ukkola /kok
Ulla-Maj Wideroos /r
Ilkka Viljanen /kok
Antti Vuolanne /sd
vjäs. Johannes Koskinen /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Petri Helander.